IJESD • International Scientific Journal
ISSN: 2955-0386
IF: 12.31

INGLIZ VA FRANSUZ TILLARIDAGI NEFT-GAZ TERMINLARINING PROFESSIONAL DISKURSDAGI FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI

Quryozova Gulshan Akmal qizi

O‘qituvchi, Toshkent Davlat Sharqshunoslik universiteti

Quryozova.gulshan@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz va fransuz tillaridagi neft-gaz terminlarining professional diskursdagi funksional xususiyatlari qiyosiy-lingvistik va funksional-semantik nuqtayi nazardan tadqiq etiladi. Neft-gaz sohasi zamonaviy xalqaro ishlab chiqarish, ilmiy-texnik hamkorlik va iqtisodiy aloqalarning muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida o‘ziga xos professional kommunikatsiya tizimiga ega. Ushbu tizimda terminologik birliklar nafaqat muayyan obyekt, jarayon va hodisalarni nomlash, balki maxsus bilimni ifodalash, uzatish, professional tushunchalarni aniqlashtirish, kommunikativ ixchamlikni ta’minlash hamda texnik va me’yoriy hujjatlarda standartlashtirish vazifalarini ham bajaradi. Tadqiqotda ingliz va frnasuz tillaridagi neft-gaz terminlarining nominativ, referensial, informativ, kognitiv, kommunikativ, aniqlashtiruvchi, regulativ va kommunikativ-iqtisodiy funksiyalari tahlil qilinadi.

Kalit sozlar: neft-gaz terminologiyasi, professional diskurs, maxsus til, termin, terminologik birlik, funksional xususiyat, kasbiy kommunikatsiya, maxsus bilim, ingliz tili, fransuz tili.

Аннотация

В статье исследуются функциональные особенности нефтегазовых терминов английского и французского языков в профессиональном дискурсе с позиций сравнительно-лингвистического и функционально-семантического подходов. Нефтегазовая отрасль как одна из важнейших сфер современной международной производственной, научно-технической и экономической коммуникации обладает специфической системой профессионального общения. В данной системе терминологические единицы выполняют не только номинативную функцию, обозначая определённые объекты, процессы и явления, но и участвуют в передаче специального знания, уточнении профессиональных понятий, обеспечении коммуникативной экономии и стандартизации технической документации. В статье анализируются номинативная, референциальная, информативная, когнитивная, коммуникативная, уточняющая, регулятивная и компрессивная функции нефтегазовых терминов. Теоретическую основу исследования составили труды зарубежных и узбекских исследователей терминологии и специального дискурса. В результате исследования установлено, что нефтегазовые термины английского и французского языков представляют собой многофункциональные единицы профессиональной коммуникации, а их функциональная ценность определяется не только лексическим значением, но и контекстом, профессиональной подсферой и коммуникативной целью.

Ключевые слова: нефтегазовая терминология, профессиональный дискурс, специальный язык, термин, терминологическая единица, функциональные особенности, профессиональная коммуникация, специальное знание, английский язык, французский язык.

Abstract

This article examines the functional features of oil and gas terms in English and French professional discourse from comparative-linguistic and functional-semantic perspectives. As one of the major fields of contemporary international industrial, scientific and economic communication, the oil and gas industry has developed a highly specialized professional communication system. Within this system, terminological units perform not only nominative functions by designating specific objects, processes and phenomena, but also contribute to the transmission of specialized knowledge, conceptual clarification, communicative economy and standardization of technical documentation. The article analyzes the nominative, referential, informative, cognitive, communicative, specifying, regulatory and compressive functions of oil and gas terms. The theoretical framework is based on the works of foreign

IJESD • International Scientific Journal
ISSN: 2955-0386
IF: 12.31

and Uzbek scholars in terminology, specialized discourse and translation studies. The study demonstrates that oil and gas terms in English and French function as multifunctional units of professional communication, and their functional value is determined not only by their lexical meaning but also by context, professional subdomain and communicative purpose.

Keywords: oil and gas terminology, professional discourse, specialized language, term, terminological unit, functional features, professional communication, specialized knowledge, English, French.

Kirish

Bugungi kunda ilm-fan, texnika va ishlab chiqarish sohalarining jadal rivojlanishi maxsus bilimlarni ifodalovchi terminologik birliklarning ilmiy va amaliy ahamiyatini yanada oshirmoqda. Ayniqsa, xalqaro hamkorlikka asoslangan neft-gaz sanoatida turli mamlakatalar mutaxassislari o‘rtasidagi ilmiy-texnik va ishlab chiqarish kommunikatsiyasining samaradorligi terminlarning aniq, izchil va funksional jihatdan to‘g‘ri qo‘llanishiga bevosita bog‘liq. Neft-gaz sanoatiga oid professional matnlarda geologiya, geofizika, burg‘ilash, quduqlarni ekspluatatsiya qilish, uglevodorodlarni qazib olish, qayta ishlash, tashish, saqlash, ekologik xavfsizlik va iqtisodiyot kabi ko‘plab yo‘nalishlarga mansub terminologik birliklar faol qo‘llaniladi.

Terminologiyaning zamonaviy nazariyasida termin faqat muayyan tushunchaning nomi sifatida emas, balki maxsus bilimni ifodalovchi va professional kommunikatsiyada faoliyat yurituvchi birlik sifatida qaralmoqda. M.T.Cabre terminologiyani lingvistika, kognitiv fan, kommunikatsiya, hujjatlashtirish va axborot terminologiyalari bilan bog‘liq ko‘p tarmoqli soha sifatida tavsiflaydi.

O‘zbek terminologiya maktabida ham terminning funksional va tizimli xususiyatlariga alohida e’tibor qaratilgan. H.Dadaboyevning *O‘zbek terminiologiyasi* o‘quv qo‘llanmasida O‘zbek tili terminologiyaisining taraqqiyot bosqichlari, terminlarning fonetik, leksik-semantik va grammatik xususiyatlari hamda terminologik tizimning takomillashuvi masalalari yoritilgan. Ushbu yondashuv terminologiyani alohida sozlar majmuasi emas, balki muayyan bilim va faoliyat sohasiga xizmat qiluvchi tizim sifatida baholash imkonini beradi. A. Madvaliyevning terminologiya va leksikografiyaga oid tadqiqotlari ham maxsus leksik birliklarning lug‘atlarda berilishi, terminologik tizimning rivojlanishi va yangi terminlarning til tarkibiga kirib kelishi masalalarini o‘rganish uchun muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Olimning terminologik lug‘atlar yaratish va terminlarning leksikografik talqiniga oid ishlari terminning nafaqat til tizimida, balki professional axborotni tartibga solish va saqlashdagi o‘rnini ham ko‘rsatadi.

Terminlarning professional diskursdagi faoliyatini o‘rganishda tarjimashunoslikning nazariy qarashlari ham muhim ahamiyatga ega. G‘. Salomov tarjima jarayonida mazmun, shakl, funksional muvofiqlik va kommunikativ vazifaning o‘zaro munosabatiga alohida e’tibor qaratgan. Uning *Tarjima nazariyasiga kirish* va *Tarjima nazariyasi asoslari* asarlarida tarjimaning qiyosiy-tipologik va kommunikativ xususiyatlari keng yoritilgan. Bu qarashlar neft-gaz terminlarini ikki yoki undan ortiq tillarda qiyosiy o‘rganishda muhim metodologik asos bo‘la oladi, chunki professional terminning funksiyasi uning boshqa tildagi ekvivalenti bilan qiyoslanganda yanada aniq namoyon bo‘ladi.

Ingliz va fransuz tillaridagi neft-gaz terminologiyasi xalqaro professional kommunikatsiyada alohida o‘rin tutadi. Fransiya rasmiy terminologik tizimida neft va gaz sohasiga oid terminlar maxsus lug‘atlar va rasmiy hujjatlar asosida standartlashtirib boriladi. Masalan, Fransiya Madaniyat vazirligi tomonidan 2015-yilda e’lon qilingan *Vocabulaire du pétrole et du gaz* nashri 300 dan ortiq termin va ta’rifni qamrab oladi hamda ilgari fransuz tilida alohida nomlanmagan yangi tushunchalar uchun terminologik muqobillarni taqdim etadi. Shu nuqtayi nazardan mazkur maqolaning asosiy maqsadi ingliz va fransuz tillaridagi neft-gaz terminlarining professional diskursda bajaradigan funksiyalarini aniqlash va ularni qiyosiy jihatdan tavsiflashdan iborat. Tadqiqotda terminlarning nominativ, referensial, informativ, kognitiv, kommunikativ, aniqlashtiruvchi, regulyativ va kommunikativ-iqtisodiy funksiyalari asosiy tahlil obyekti sifatida belgilanadi.

Adabiyotlar sharhi

Neft-gaz terminologiyasining professional diskursdagi funksional xususiyatlarini o‘rganish terminologiya nazariyasi, maxsus maqsadlar uchun til, kasbiy muloqot hamda sohaviy tarjima masalalari bilan uzviy bog‘liq. Zamonaviy terminshunoslikda termin faqat muayyan tushunchani nomlovchi til birligi sifatida emas, balki mutaxassislar o‘rtasida maxsus bilimlarni shakllantirish, uzatish va tizimlashtirishga xizmat qiluvchi vosita sifatida

ham talqin etiladi. Shu nuqtayi nazardan, ingliz va fransuz tillaridagi neft-gaz terminlarini o‘rganishda ularning lug‘aviy ma’nosi bilan bir qatorda professional vaziyatda qanday vazifa bajarishi, boshqa terminlar bilan qanday munosabatga kirishishi va sohaviy axborotni qay tarzda ifodalashi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

M. T. Kabré terminologiyani til, bilim va kommunikatsiya kesishgan nuqtada o‘rganuvchi fan sifatida izohlaydi. Uning yondashuvi terminning mazmuni va qo‘llanishini muayyan kasbiy soha hamda kommunikativ vaziyat bilan bog‘liq holda tahlil qilish imkonini beradi. Bu yondashuv neft-gaz terminologiyasi uchun ayniqsa muhim, chunki bir terminning mazmuni texnik hujjat, muhandislik hisoboti, xavfsizlik yo‘riqnomasi yoki mutaxassislar o‘rtasidagi og‘zaki muloqotda turlicha darajada batafsil ochib berilishi mumkin. M. Gotti tomonidan maxsus diskurs xususiyatlariga bag‘ishlangan tadqiqotlarda ham kasbiy muloqotning aniqlik, ixchamlik va sohaga xos til birliklaridan foydalanish kabi jihatlari yoritilgan.

P. Faber va M. León-Araúzning terminologik bilimni konseptual tuzilma bilan bog‘liq holda o‘rganuvchi ishlari terminlarni alohida so‘zlar sifatida emas, balki muayyan sohaviy bilimlar tizimining tarkibiy qismlari sifatida tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi. Neft-gaz sohasida drilling, wellhead, reservoir, pipeline kabi inglizcha terminlar hamda forage, tête de puits, réservoir, oléoduc kabi fransuzcha birliklar muayyan texnologik jarayonlar, qurilmalar va obyektlar bilan bog‘langan. Ularning professional diskursdagi vazifasini aniqlash uchun terminning lug‘aviy izohini bilish bilan cheklanmasdan, uning sohaviy tushunchalar tizimidagi o‘rnini ham hisobga olish lozim.

O‘zbek terminshunosligida G‘. Salomovning tarjima nazariyasiga oid ishlari, H. Dadaboyevning terminologiya va tarixiy leksikologiyaga doir tadqiqotlari, A. Madvaliyevning o‘zbek terminologiyasi hamda lug‘atchilikka oid ishlari terminlarning shakllanishi, ma’no xususiyatlari va tarjima masalalarini o‘rganishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu ilmiy yo‘nalishlar maxsus tushunchalarni turli tillarda ifodalashda terminning mazmunini saqlash, muqobil birlikni tanlash va terminologik izchillikni ta’minlash masalalariga e’tibor qaratadi.

Shunga qaramay, ingliz va fransuz neft-gaz terminlarining aynan professional diskursdagi funksiyalarini qiyosiy o‘rganish alohida tahlilni talab etadi. Mavjud nazariy yondashuvlar terminning tizimdagi o‘rni, ma’no aniqligi va kasbiy muloqotdagi ahamiyatini izohlash imkonini bersa-da, tanlangan terminlarning nominativ, informativ-kognitiv, kommunikativ va tartibga soluvchi vazifalarini ikki til materiallari asosida birgalikda tahlil qilish zarurati saqlanib qoladi. Ayniqsa, inglizcha va fransuzcha terminlarning o‘zaro muvofiqligi, ularning texnik matnlarda qo‘llanishi hamda terminologik aniqlikni ta’minlashdagi o‘rni tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi. Mazkur maqola shu masalalarni qiyosiy-funksional yondashuv asosida yoritishga qaratilgan.

3. Materiallar va metodlar

Mazkur tadqiqot ingliz va fransuz tillaridagi neft-gaz terminlarining professional diskursda bajaradigan funksiyalarini qiyosiy o‘rganishga qaratildi. Tadqiqotning asosiy obyekti neft-gaz sohasiga oid inglizcha va fransuzcha terminlar bo‘lsa, uning predmeti ushbu terminlarning maxsus matnlarda axborotni nomlash, ifodalash, uzatish va tizimlashtirish bilan bog‘liq funksional xususiyatlaridan iborat.

Tadqiqot materiallari sifatida neft-gaz sohasida qo‘llanadigan terminlar, ularning lug‘aviy izohlari va professional kontekstda ishlatilishiga doir misollar tanlandi. Ingliz tilidagi drilling, wellhead, reservoir, pipeline, flowline, production tubing va reservoir pressure terminlari, fransuz tilidagi forage, tête de puits, réservoir va oléoduc kabi birliklar qiyosiy tahlil uchun asosiy misollar sifatida olindi. Mazkur birliklar burg‘ilash jarayoni, quduq qismlari, uglevodorodlarni saqlash, tashish va ishlab chiqarish bilan bog‘liq tushunchalarni ifodalaydi. Misollarni tanlashda ularning neft-gaz sohasiga mansubligi, maxsus tushunchani ifodalashi va ingliz hamda fransuz tillarida qiyoslash imkoniyati mavjudligi asosiy mezon sifatida belgilandi.

Tadqiqotda tavsifiy, qiyosiy-lisoniy, funksional-semantik va kontekstual tahlil metodlaridan foydalanildi. Tavsifiy metod terminlarning ma’nosi va sohaviy xususiyatlarini izohlashga xizmat qildi. Qiyosiy-lisoniy metod inglizcha va fransuzcha terminlarning tushunchaviy mosligi, ifoda shakli va qo‘llanish xususiyatlarini taqqoslash imkonini berdi. Funksional-semantik tahlil orqali terminlarning professional diskursda qanday vazifalarni bajarishi aniqlandi. Kontekstual tahlil esa termin ma’nosining muayyan texnik yoki kasbiy vaziyatda qanday namoyon bo‘lishini o‘rganishga qaratildi.

Tahlil jarayonida terminlarning quyidagi funksional jihatlariga e’tibor berildi: muayyan obyekt, jarayon yoki hodisani nomlash; sohaviy bilim va texnik axborotni ifodalash; mutaxassislar o‘rtasida aniq muloqotni ta’minlash;

jarayonlar va texnik amallarni farqlash hamda ularning izchil tavsiflanishiga xizmat qilish. Ushbu mezonlar tanlangan birliklarni bir xil tahlil tamoyillari asosida o‘rganish imkonini berdi.

Tadqiqotning metodologik asosini terminologiyaning kommunikativ va konseptual xususiyatlariga doir nazariy qarashlar tashkil etdi. Bunda terminning vazifasi faqat lug‘aviy ma’no bilan chegaralanmasdan, uning maxsus bilimlarni ifodalash va professional muloqotga xizmat qilish xususiyatlari bilan birgalikda ko‘rib chiqildi.

Shuni ta’kidlash kerakki, ushbu tadqiqot sifat tahliliga asoslangan. Unda terminlarning katta hajmdagi elektron korpuslarda uchrash chastotasi hisoblanmagan, tajriba yoki so‘rovnoma o‘tkazilmagan. Shu sababli natijalar statistik umumlashtirish sifatida emas, balki tanlangan terminlarning semantik va funksional xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish asosida talqin etiladi. Bu yondashuv tahlil mezonlarini ochiq ko‘rsatish va tadqiqotning metodologik chegaralarini belgilash imkonini beradi.

4. Natijalar

Ingliz va fransuz tillaridagi neft-gaz terminlarini qiyosiy tahlil qilish natijasida ularning professional diskursda bir nechta o‘zaro bog‘liq funksiyalarni bajarishi kuzatildi. Birinchidan, terminlar neft-gaz sanoatiga oid obyektlar, jarayonlar va texnologik hodisalarni nomlashga xizmat qiladi. Ikkinchidan, ular muayyan tushuncha haqidagi maxsus bilimni ifodalaydi. Uchinchidan, terminlarning aniq va izchil qo‘llanishi texnik axborotni mutaxassislar o‘rtasida tushunarli tarzda uzatishga yordam beradi. To‘rtinchidan, ayrim terminlar texnik jarayonlarni farqlash va kasbiy ko‘rsatmalar mazmunini aniq ifodalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Terminlarning funksional xususiyatlarini quyidagi jadval orqali ko‘rsatish mumkin.

Funksiya	**Inglizcha termin**	**Fransuzcha termin**	**Professional diskursdagi vazifasi**
Nominativ	drilling	forage	Burg‘ilash jarayonini nomlash
Nominativ	wellhead	tête de puits	Quduqning yuqori qismiga oid tushunchani ifodalash
Nominativ va konseptual	reservoir	réservoir	Neft-gaz sohasidagi muayyan saqlanish yoki to‘planish obyektini nomlash
Nominativ	pipeline	oléoduc	Quvur orqali tashish tizimi yoki neft quvurini ifodalash
Texnik-axborot	reservoir pressure	pression du réservoir	Qatlam yoki rezervuardagi bosimga oid ko‘rsatkichni ifodalash
Texnologik farqlash	production tubing	tube de production	Quduq ichidagi ishlab chiqarish tizimiga tegishli quvur turini belgilash

Jadvaldagi misollar inglizcha va fransuzcha terminlar o‘rtasida muayyan tushunchaviy muvofiqlik mavjudligini ko‘rsatadi. Biroq ularning shakliy tuzilishi va qo‘llanish doirasi har doim ham to‘liq bir xil bo‘lavermaydi. Shu sababli terminlarni qiyoslashda faqat so‘zma-so‘z tarjimaga emas, balki ularning sohaviy ma’nosi va texnik kontekstiga ham e’tibor berish zarur. Xususan, reservoir va réservoir birliklari umumiy lug‘aviy yaqinlikka ega bo‘lsa-da, ularning aniq texnik ma’nosi matn kontekstiga qarab belgilanadi. Xuddi shuningdek, pipeline va oléoduc birliklarini barcha vaziyatlarda to‘liq ekvivalent deb qabul qilishdan oldin ular ifodalayotgan obyektning turi va vazifasini aniqlash lozim.

Tahlil natijalari terminlarning birinchi muhim vazifasi nominativ funksiya ekanini ko‘rsatadi. Drilling va forage terminlari burg‘ilash jarayonini, wellhead va tête de puits esa quduqning muayyan tarkibiy qismini ifodalaydi. Bunday terminlar texnik hujjatlarda jarayon yoki obyektni umumiy tavsiflardan foydalanmasdan, sohaga xos va

IJESD • International Scientific Journal
ISSN: 2955-0386
IF: 12.31

ixcham shaklda nomlash imkonini beradi. Natijada kasbiy matnda tushunchalarni bir-biridan farqlash va ma'lumotni izchil bayon qilish osonlashadi.

Ikkinchi muhim jihat terminlarning informativ-kognitiv funksiyasi bilan bog'liq. Masalan, reservoir pressure birikmasi shunchaki bosimni emas, balki muayyan texnik obyekt bilan bog'liq bosim ko'rsatkichini ifodalaydi. Termin tarkibidagi komponentlar o'rtasidagi semantik munosabat mutaxassisga ko'rsatkichning qaysi obyektga taalluqli ekanini anglashga yordam beradi. Demak, ko'p komponentli terminlar texnik tushunchaning mazmunini aniqlashtirish va sohaviy bilimni tizimlashtirishda muhim o'rin tutadi.

Uchinchi jihat kommunikativ funksiya bilan izohlanadi. Neft-gaz sanoatiga oid texnik hujjatlarda terminlarning bir xil ma'noda va izchil qo'llanishi mutaxassislar o'rtasidagi tushunmovchiliklarni kamaytirishga yordam beradi. Masalan, quduq qismlari, burg'ilash jarayonlari yoki quvur tizimlariga oid terminlar texnik hisobotlarda bir xil tushunchani izchil ifodalashi kerak. Inglizcha va fransuzcha matnlar o'rtasida tarjima amalga oshirilganda ham terminning ma'nosini saqlash, uning kontekstga mos ekvivalentini tanlash va tushunchaviy farqlarni hisobga olish muhimdir.

To'rtinchi jihat tartibga soluvchi va yo'riqnoma mazmunini aniqlashtiruvchi vazifadir. Xavfsizlik qoidalari, texnik yo'riqnomalar va ish jarayonini tavsiflovchi hujjatlarda terminlar muayyan obyekt yoki amalni aniq belgilash uchun qo'llanadi. Bunda terminning noaniq yoki noto'g'ri ishlatilishi texnik ma'lumotning noto'g'ri tushunilishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli professional diskursda terminologik aniqlik nafaqat til me'yori, balki amaliy faoliyatni to'g'ri tashkil etish bilan ham bog'liq.

Umuman olganda, tanlangan misollar ingliz va fransuz neft-gaz terminlarining professional diskursda bir-birini to'ldiruvchi nominativ, informativ-kognitiv va kommunikativ vazifalarni bajarishini ko'rsatadi. Biroq mazkur natijalar tahlilga kiritilgan misollar doirasida olingan bo'lib, ularni barcha neft-gaz terminlariga bir xil darajada tatbiq etish uchun kengroq terminologik materiallarni o'rganish talab etiladi.

5. Muhokama

Olingan natijalar terminlarni faqat alohida lug'aviy birliklar sifatida emas, balki kasbiy bilimlarni ifodalash va uzatish vositasi sifatida o'rganish zarurligini ko'rsatadi. Bu jihat M. T. Kabréning terminologiyani til, bilim va kommunikatsiya bilan bog'liq holda o'rganuvchi yondashuviga mos keladi. Neft-gaz terminlari muayyan texnik tushunchalarni nomlash bilan birga, mutaxassislarning umumiy bilim maydonini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Masalan, reservoir pressure kabi ko'p komponentli terminning ma'nosi uning tarkibiy qismlari va sohaviy qo'llanishi orqali aniqlanadi. Demak, terminni to'g'ri tushunish uchun uning lug'aviy tarkibini bilish bilan bir qatorda, tegishli texnik tushunchani ham anglash zarur.

Gottining maxsus diskursga oid qarashlari bilan qiyoslaganda, neft-gaz terminologiyasida aniqlik, ixchamlik va sohaga xos ifoda vositalaridan foydalanishning ahamiyati namoyon bo'ladi. Professional matnda terminlar murakkab texnik ma'lumotni qisqa shaklda ifodalash imkonini beradi. Biroq ixchamlikning o'zi yetarli emas: terminning mazmuni mutaxassislar uchun aniq, bir xil va kontekstga mos bo'lishi kerak. Shu ma'noda, terminologik izchillik professional diskursning samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi omillardan biridir.

Ingliz va fransuz tillaridagi terminlarni qiyoslash ularning funksional jihatdan o'xshash tomonlari bilan birga, ekvivalentlikni aniqlashda ehtiyotkorlik zarurligini ham ko'rsatadi. Ayrim terminlar shakliy va mazmuniy jihatdan yaqin bo'lsa, boshqalarining muvofiqligi faqat muayyan texnik kontekstda namoyon bo'ladi. Masalan, pipeline va oléoduc o'rtasidagi munosabatni baholashda quvur orqali tashiladigan modda hamda tizimning texnik vazifasi hisobga olinishi lozim. Shuningdek, reservoir va réservoir kabi shaklan yaqin birliklar kontekstga qarab turli ma'no nozikliklariga ega bo'lishi mumkin. Bu holat sohaviy tarjimada terminlarni avtomatik ravishda bir-biriga tenglashtirish o'rniga, ularning konseptual mazmunini tekshirish zarurligini tasdiqlaydi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati, avvalo, neft-gaz sohasiga oid texnik matnlarni tarjima qilish, ikki tilli terminologik lug'atlar tuzish va professional kommunikatsiyada terminlardan izchil foydalanish bilan bog'liq. Inglizcha termin uchun fransuzcha muqobil tanlashda terminning umumiy lug'aviy ma'nosi bilan cheklanmasdan, uning texnik vazifasi, qo'llanish sohasi va matndagi kontekstini ham hisobga olish zarur. Bu yondashuv texnik hujjatlar, ishlab chiqarish hisobotlari va kasbiy yo'riqnomalarni tarjima qilishda tushunchaviy aniqlikni saqlashga yordam beradi.

Shu bilan birga, tadqiqotning ayrim cheklovlari mavjud. Birinchidan, tahlil tanlangan terminlar bilan chegaralangan; ingliz va fransuz neft-gaz terminologiyasining barcha qatlamlari qamrab olinmagan. Ikkinchidan, terminlarning turli janrlardagi qo‘llanish chastotasi statistik jihatdan tekshirilmagan. Uchinchidan, terminologik muvofiqlik maxsus korpus, keng qamrovli terminologik ma’lumotlar bazasi yoki soha mutaxassislari ishtirokidagi ekspert baholashlari orqali alohida tekshirilmagan. Shu sababli natijalar dastlabki sifat tahlili sifatida baholanishi kerak.

Xulosa

Ingliz va fransuz tillaridagi neft-gaz terminlarining professional diskursdagi funksional xususiyatlarini qiyosiy o‘rganish natijasida terminologik birliklarning funksional tabiati ko‘p qirrali ekanligi aniqlandi. Neft-gaz terminlari professional diskursda, avvalo, muayyan obyekt, jarayon, texnologiya va hodisalarni nomlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ular maxsus bilimni ifodalash, professional tushunchalarni identifikatsiya qilish, texnik axborotni ixcham shaklda yetkazish, kommunikativ noaniqlikni kamaytirish va professional faoliyatni standartlashtirish kabi vazifalarni ham bajaradi.

Tadqiqot natijalari terminning professional diskursdagi funksional qiymatini faqat uning lug‘aviy ma’nosi asosida belgilash yetarli emasligini ko‘rsatdi. Termin qo‘llanayotgan kontekst, professional subsoha, matn janri va kommunikativ maqsad uning funksional yuklamasini belgilovchi asosiy omillardandir. Ayniqsa, bir terminning turli professional vaziyatlarda turli ma’no yoki funksional qiymat kasb etishi terminologiyani diskursiv jihatdan tadqiq qilish zaruratini ko‘rsatadi.

Ingliz va fransuz tillari materiallari qiyosi shuni ko‘rsatadiki, ikki tilda terminlarning nominativ, informativ, kommunikativ va regulyativ funksiyalari umumiy xususiyatlarga ega. Biroq ingliz tilining xalqaro neft-gaz kommunikatsiyasidagi faol mavqei va fransuz tilidagi rasmiy terminologik standartlashtirish jarayonlari terminlarning professional diskursda namoyon bo‘lishiga o‘ziga xos ta’sir ko‘rsatadi.

O‘zbek terminologiya maktabi nuqtayi nazaridan H. Dadaboyevning terminologik tizimning leksik-semantik va grammatik xususiyatlariga oid qarashlari, A. Madvaliyevning terminologik leksikografiya va terminlarni lug‘atlarda tizimlashtirishga oid ishlari hamda G‘. Salomovning tarjima jarayonidagi funksional muvofiqlik va adekvatlikka oid qarashlari ingliz va fransuz neft-gaz terminlarini o‘zbek tiliga qiyosiy jihatdan tadqiq etish uchun muhim nazariy asos yaratadi.

Shunday qilib, ingliz va fransuz tillaridagi neft-gaz terminlarini professional diskurs doirasida o‘rganish terminologiyaning lingvistik, kognitiv va kommunikativ tabiatini chuqurroq anglash imkonini beradi. Mazkur yondashuv kelgusida neft-gaz terminlarining korpus asosida tadqiq qilinishi, ularning kollokatsion xususiyatlari, professional janrlar bo‘yicha qo‘llanish chastotasi, terminologik ekvivalentligi va o‘zbek tiliga tarjima jarayonidagi funksional muvofiqligini aniqlash uchun ilmiy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Cabré M. T.** *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Edited by Juan C. Sager. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1999. – 248 p. DOI: **10.1075/tlrp.1**. Rasmiy manba: John Benjamins — Terminology: Theory, Methods and Applications. (Benjamins)

2. **Cabré M. T.** Theories of Terminology: Their Description, Prescription and Explanation // *Terminology*. 2003. Vol. 9. No. 2. P. 163–199. DOI: **10.1075/term.9.2.03cab**. Rasmiy manba: John Benjamins — Theories of Terminology.

3. **Dadaboyev H.** *O‘zbek terminologiyasi*. Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2020. – 136 b. ISBN: **978-9943-6184-6-6**.
Universitet kutubxonasi katalogi: O‘zbek terminologiyasi — Urganch davlat universiteti kutubxonasi katalogi. (Akbt Urdu)

4. **Madvaliyev A.** *O‘zbek terminologiyasi va leksikografiyasi masalalari*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti, 2017. Madvaliyevning terminologiya va leksikografiyaga oid ishlari keyingi ilmiy tadqiqotlarda ham bibliografik manba sifatida qayd etilgan. (Science & Humanities)

5. **Salomov G‘.** *Tarjima nazariyasiga kirish*. Toshkent: O‘qituvchi, 1978. – 220 b.;

6. **Salomov G‘.** *Tarjima nazariyasi asoslari*. Toshkent: O‘qituvchi, 1983. – 218 b. Salomovning asarlari bibliografik jihatdan zamonaviy ilmiy maqolalarda ham qayd etilgan.

7. **Ministère de la Culture, Délégation générale à la langue française et aux langues de France.** *Vocabulaire du pétrole et du gaz*. Paris, 2015. Mazkur rasmiy lug‘at 300 dan ortiq termin va ta’rifni o‘z ichiga oladi. Rasmiy manba: Ministère de la Culture — Vocabulaire du Pétrole et du Gaz. (Ministère de la Culture)

8. **Commission générale de terminologie et de néologie.** *Vocabulaire du pétrole et du gaz: liste de termes, expressions et définitions adoptés*. *Journal officiel de la République française*, 25 novembre 2006. Rasmiy manba: Légifrance — Vocabulaire du pétrole et du gaz, 2006. (Légifrance)

9. **AFNOR.** *NF ISO 1998-3: Industrie pétrolière — Terminologie — Partie 3: Exploration et production*. Paris: AFNOR, août 2000. – 8 p. Rasmiy manba: AFNOR — NF ISO 1998-3. (AFNOR Boutique)

10. **Gotti M.** (2011). *Investigating Specialized Discourse*. (3rd rev.ed) Bern: Peter Lang. Mazkur asarda maxsus diskursning lingvistik, pragmatik va kommunikativ xususiyatlari tadqiq etiladi.

11. **Faber P., León-Araúz P.** Specialized Knowledge Representation and the Parameterization of Context // *Frontiers in Psychology*. 2016. Vol. 7. Article 196. DOI: **10.3389/fpsyg.2016.00196**. Rasmiy manba: Frontiers in Psychology — Specialized Knowledge Representation and the Parameterization of Context.

12. **Commission d’enrichissement de la langue française.** *Vocabulaire du pétrole et du gaz: liste de termes, expressions et définitions adoptés*. *Journal officiel de la République française*, 14 août 2015. Rasmiy manba: Légifrance — Vocabulaire du pétrole et du gaz, 2015. (Légifrance)

13. **Tokareva O. V., Evdokimov M. V.** Oil and Gas English: High-Frequency Vocabulary // *Philology. Theory & Practice*. 2022. Vol. 15. No. 5. P. 1506–1512. DOI: **10.30853/phil20220232**. Rasmiy jurnal sahifasi: Gramota — Oil and Gas English: High-Frequency Vocabulary. (uzresearchers.com)

14. **International Association of Drilling Contractors (IADC).** *IADC Lexicon: Oil and Gas Dictionary*. Houston: IADC. Rasmiy manba: IADC — IADC Lexicon.

15. **Quryozova, G. A.** *Ingliz ilmiy maqolalaridagi terminlarning o‘zbek tiliga tarjimasida ekvivalentlik masalalari* // *Models and Methods for Increasing the Efficiency of Innovative Research*. 2026. Vol. 5. No. 53. Published: 11 January 2026

16. **Madvaliyev A.** *Ijtimoiy-siyosiy terminlarning qisqacha izohli lug‘ati*. Toshkent: SAHHOF nashriyoti, 2021. – 304 b. ISBN: **978-9943-6666-3-4**. Ushbu manba terminologik birliklarning rivojlanishi, yangi terminlarning paydo bo‘lishi va terminologik tizimdagi o‘zgarishlarni kuzatish uchun qo‘shimcha leksikografik manba sifatida foydalanildi. (E-library SamMU)

17. **Cabré M. T.** Terminology and Standardization // In: *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1999. P. 194–214. DOI: **10.1075/tlrp.1.24cha**. Rasmiy manba: John Benjamins — Terminology and Standardization. (Benjamins)

18. **Schlumberger.** *Energy Glossary: Flowline*. Oilfield Glossary. Rasmiy manba: SLB Energy Glossary — Flowline.

19. International Organization for Standardization. (2000). Petroleum industry—Terminology—Part 3: Exploration and production (ISO Standard No. 1998-3:1998).